

ГУМАНІСТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

що при формуванні економічних понять, учителі мають дотримуватись таких дій: при введенні нового поняття дається його наукове визначення, через творчий виклад з використанням творчих завдань або творчого самостійного опанування новим поняттям, передається зміст і суть поняття, поняття закріплюється шляхом проблемного викладання з використанням проблемних завдань і запитань. При використанні засобів наочності відбувається зорове запам'ятовування системи економічних понять певного уроку чи теми, під час колективної, фронтальної, групової та індивідуальної форми організації навчально-виховного процесу. Поглиблення знань про економічні поняття відбувається за рахунок уведення нових або додаткових ознак, установлення міжпонятійних зв'язків, коли ширше розкривається зміст поняття.

1. Алексеев М.Н. Логика и педагогика / Алексеев М.Н. – М.: Знание, 1965. – 28 с.

2. Верхола А.П. Дидактические основы оптимизации

процесса обучения дисциплинам вуза: дис. ...доктора пед. наук: Арнольд Павлович Верхола. – К., 1990. – С. 418 – 426.

3. Внукова Н.М. Основы факторингу: навчальний посібник/ Внукова Н.М. – К.: Знання, 1998. – 268 с.

4. Гальперин П.Я. Развитие исследований по формированию умственных действий. – В кн. Психологическая наука в СССР/ под ред. В.Г.Ананьева, Г.О. Костюка, и др. – М.:Изд-во АПН РСФСР, 1959. – Т.1. – 559 с.

5. Давыдов В.В. Проблемы развивающегося обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования / Давыдов В.В. – М.: Педагогика, 1986. – 240 с.

6. Онищук В.А. Урок в современной школе: Пос. для учителя. – 2-е изд., перераб./ Онищук В.А. – М.: Просвещение, 1986. – 160 с.

7. Шардаков М.Н. Мышление школьников/ Шардаков М.Н. – М.: Учпедгиз, – 1963. – 255 с.

8. Шпак О.Т. Теорія та практика підготовки педагогічних кадрів до економічного виховання школярів у системі безперервної освіти: дис. ...доктора. пед. наук: 13.00.04./Шпак Олександр Тихонович. – К., 2001. – 427 с.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2010

УДК 378.014+364.62

Ірина Доброскок, здобувач Інституту педагогіки АПН України,
м. Київ

ГУМАНІСТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Обґрунтовано гуманність як професійно значиму якість майбутнього соціального працівника; визначено структуру гуманності та змістову характеристику її компонентів; виявлено основні критерії та визначено рівні сформованості гуманності; обґрунтовано педагогічні умови ефективного формування гуманності в майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: гуманність, гуманізація, гуманітаризація, соціальний працівник, соціальна робота, професійна підготовка, педагогічні умови, культура почуттів, культура поведінки.

Обоснована гуманность как профессионально значимое качество будущего социального работника; определены структура гуманности и содержательная характеристика ее компонентов, состояние формирования гуманности в условиях профессиональной подготовки специалистов по социальной работе на современном этапе.

Ключевые слова: гуманность, гуманизация, гуманитаризация, социальный работник, социальная работа, профессиональная подготовка, педагогические условия, культура чувств, культура поведения.

Humanity as professionally important quality of the future social worker has been grounded; the structure of humanity and contents characteristics of its components have been revealed; pedagogical conditions for effective upbringing of humanity in future social workers in the process of professional training has been grounded.

Key words: socialisation, social upbringing, factor model, structural-functional model, diagnosis, diagnosis complex of methods, humanity, humanization, humanitarian, social worker, social work.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі державотворення Україна має потребу у визначенні й оптимізації шляхів свого розвитку. На основі вивчення прогресивних здобутків соціальної педагогіки на

різних етапах її розвитку констатуємо, що сучасна соціально-педагогічна теорія і практика збагатилися окремими педагогічно цінними ідеями, поняттями, концепціями, котрі були накопичені ще на початковому етапі розвитку досліджуваної науки (20-ті – перша половина 30-х рр

ГУМАНІСТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

XX ст.). До них належать: провідні соціально-педагогічні принципи (поєднання вимогливості та поваги до особистості; індивідуального підходу; захисту соціальних прав людини, співробітництва); вимоги до соціальних педагогів (їхні професійні знання та вміння); організація змісту роботи дитячих закладів (приймальники-розподільники, дитячі притулки, дитячі будинки для дітей “з особливими потребами”); методи педагогічного впливу (“метод вибуху”, “реконструкції характеру”, “перебудови свідомості”, “створення ситуації успіху”) та медико-психологічного (психодрама, консультація-розмова); види соціально-педагогічної діяльності (так звана “вулична робота”). Подальших наукових розробок у сучасних умовах України вимагають питання зв’язку соціальної педагогіки з психотехнікою, зокрема впровадження її методів у соціально-педагогічну теорію і практику, реалізації окремих принципів (наприклад, принципу “утримуючого виховання”), здійснення педагогізації населення, вивчення дитячого руху, виховання соціальних почуттів та ін.

Свого творчого використання в сучасних умовах розвитку української держави потребують і такі питання, як: зміст соціально-педагогічної діяльності з дітьми девіантної поведінки; організація трудового виховання в закладах для дітей з особливими потребами; зарубіжний досвід організації соціально-педагогічної діяльності (створення готельних будинків, організація дитячих селищ, започаткування шкіл соціотерапії для неповнолітніх); ефективні вітчизняні (“метод пожвавлення прямих асоціацій”, “метод організованої свободи або дисципліни порядку”) і зарубіжні (“сімейна терапія”, “корекція поведінки”) методи соціально-педагогічного впливу.

Соціальна робота виявляє значний вплив на гуманізацію суспільних відносин, де турбота про загальне добро і благо кожної людини є повсякденною практичною діяльністю працівників соціальної сфери. Серед основних принципів соціальної політики держави є повага до загальнолюдських цінностей, прав людини і народу України, безпосередня участь молоді в соціальному й культурному житті. З огляду на зазначене вище постає проблема орієнтації університетської освіти на акцентування уваги на ціннісних і світоглядних аспектах професійної культури молодого фахівця. Специфіка підвищення гуманності в студентів фаху полягає в тому, що соціальні працівники здійснюють професійну діяльність з людьми, які більш за все потребують підтримки й допомоги. Соціальний

захист перебуває в тісному взаємозв’язку із поняттям “духовність”, гуманність є одним з визначальних інструментів людей, робота яких пов’язана з незахищеними верствами суспільства. Гуманістичні цінності, інтеріоризовані в особистісному утворенні соціального працівника, нівелюють можливу дегуманізацію освіти під впливом індустріального технократизму.

Питання місця гуманності в системі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, умови й шляхи виховання гуманності в процесі навчання в університеті знайшли послідовне висвітлення в наукових доробках таких учених, як Г. Балл, І. Бех, В. Бутенко, І. Зязюн, Л. Сохань та інших. Значний інтерес для нашого дослідження становлять праці І. Герасимової, В. Донія, О. Столяренко, Т. Яцули, які розглядають питання гуманізації освітнього середовища.

Особливої уваги заслуговують роботи Л. Віннікової, Д. Годлевської, Н. Микитенко, О. Пічкарь, Н. Собчак, у яких розглядається зміст і форми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Аналіз сучасних наукових досліджень і стану підготовки майбутніх соціальних працівників у вищих закладах освіти дозволив зробити висновок, що питання місця гуманності в системі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників не вивчалось ґрунтовно ні теорією, ні практикою, свідченням чого є ряд суттєвих протиріч: 1) між зростанням актуальності професійної підготовки гуманістично спрямованої особистості фахівця із соціальної роботи та недостатньою кількістю навчально-практичних методик, спрямованих на реалізацію гуманності в пропонувані ситуації майбутніх соціальних працівників; 2) між значними можливостями вищих закладів освіти для реалізації гуманності в майбутніх соціальних працівників під час розв’язання ситуацій і малоефективним характером їх використання в практиці вищої школи; 3) між моральними потребами особистості майбутнього фахівця і складністю сучасної ситуації, пов’язаною з девальвацією цінностей у суспільстві.

Мета публікації полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні місця гуманності як складової професійного портрета в системі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу. Досягнення поставленої мети вимагає розв’язання таких завдань: дослідити на основі всебічного аналізу джерел, як закордонних, так і вітчизняних фахівців, рівень наукової розробки проблеми, що

ГУМАНІСТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

розглядається; визначити структуру гуманності, змістову характеристику її компонентів, критеріїв та рівнів сформованості; обґрунтувати педагогічні умови формування професійного портрета майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки.

Історико-теоретичний аналіз проблеми формування гуманності дозволив дійти висновку, що досліджуване питання займає одне з провідних місць у педагогічній науці, має глибоке історичне коріння і перебуває на перетині наукових пошуків учених у галузі гуманітарних наук. З огляду на це вважаємо за доцільне розкрити такі поняття, як “гуманність”, “виховання”, “соціальна робота”, “соціальний працівник”, що дозволить простежити динаміку розвитку цих понять.

На основі здійсненого аналізу доробку науковців констатуємо, що в широкому розумінні “гуманність” означає зосередження на людських потребах і звершеннях, визнання творчого потенціалу людства і цінності суб’єкта, утвердження поваги до гідності й розуму людини, її права на земне щастя, вільний вияв природних людських почуттів і здібностей (С. Гончаренко, В. Піча, Н. Хома, В. Шинкарук). У вузькому це – щире, доброзичливе, чуйне, уважне ставлення до чужих потреб, людяність, повага до людини та її гідності, усвідомлене та співчутливе виявлення доброти, чутливості, любові (І. Бужина, В. Бусел, Л. Пустовіт, В. Стасюк, Т. Яцула).

З огляду на результат наукового пошуку вчених (І. Бех, С. Вітвицька, П. Козляковський) стосовно вікових особливостей студентської молоді, який характеризується визначенням спрямованості в способі мислення, характері, переоцінкою цінностей, підвищенням інтересу до моральних проблем, цей віковий період є сприятливим для цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість молодшої людини через надання їй достатнього простору для вияву самостійності й творчості через залучення до гуманітарної культури.

Теоретичним і практичним засадам соціальної роботи й підготовки соціальних працівників присвячено низку досліджень відомих українських і російських учених, таких як І. Грига, І. Зверева, А. Капська, К. Кузьмін, Н. Ларіонова, Г. Медведєва, В. Полтавець, Т. Семигіна, Н. Собчак, Б. Сутирін, М. Фірсов та інші. Соціальна робота розглядається як професійна діяльність з надання допомоги людині, групам чи спільнотам, посилення чи відродження їх спроможності до соціального функціонування й створення прийнятних суспільних умов для досягнення цієї мети. У контексті розкритого поняття майбутні соціальні працівники – це фахівці, які працюватимуть з

людьми, що більш за все потребують підтримки та допомоги. Соціальний захист має постійний зв’язок із духовністю, а гуманність є одним з найголовніших інструментів людей, професійна діяльність яких пов’язана з найбільш незахищеними верствами суспільства.

Професійний портрет соціального працівника містить у своїй структурі гуманність як особистісну рису, що водночас визначає рівень професіоналізму й придатності до здійснення соціальної роботи. Основою для розкриття складових структури гуманності стали визначення поняття “гуманність” у різних довідкових та наукових джерелах, які довели, що це цілісна система елементів, яка включає в себе “культуру етичного мислення”, “культуру почуттів” та “культуру поведінки” (І. Кон, Т. Осипова, О. Яцій). Основними показниками “культури почуттів” є щирість, чуйність, піклування, доброта, милість, довіра, милосердя, співчуття, благодійність, вдячність, любов, а основними показниками “культури поведінки” є – повага, делікатність, тактовність, терпимість, самокритичність, толерантність, ввічливість, справедливість. Здатність людини до розмірковування, процес відображення дійсності в уявленнях, міркуваннях, поняттях визначає “культуру морального мислення”.

Формування професійного портрета соціального працівника, таким чином, передбачає в його структурі компонент – гуманність. Гуманність реалізується через людяні якості (довіра, милість, милосердя, вдячність, співчуття, чуйність, благодійність, піклування, щирість, доброта, любов, ввічливість, толерантність, самокритичність, терпимість, тактовність, делікатність, повага, справедливість).

Найбільш сприятливими педагогічними умовами якісної професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах магістратури на основі гуманності як визначального критерію фахової діяльності визначено: зорієнтованість процесу професійної підготовки на поєднання активних та традиційних методів навчання, спрямованих на підвищення гуманності в майбутніх соціальних працівників; збагачення змісту тренінгових методик засобами художньої культури з метою активізації творчого потенціалу та створення емоційно-чуттєвого середовища в аудиторній діяльності майбутніх соціальних працівників; введення в структуру соціально-педагогічної практики завдань гуманістичного спрямування та включення майбутніх соціальних працівників у гуманістично спрямовані акції з метою накопичення досвіду моральних учинків.

ГУМАНІСТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Критеріями вияву гуманності є: культура почуттів (емоційно-чуттєве сприйняття навколишньої дійсності), інтелектуальне забезпечення гуманної діяльності (повнота, глибина й осмисленість відповідних знань), культура поведінки (здатність до гуманно-зорієнтованих дій і поведінки).

Висновки. Зазначене вище дозволяє дійти висновку про місце соціального суб'єкта в системі соціального роботи, що визначається також його ставленням до даного процесу як до суспільної і особистісно значущої цінності. Усвідомлення інтересів у сфері соціально-виховної діяльності, широта соціальних зв'язків, що реально виявляються в соціальній поведінці, також характеризують позицію соціального суб'єкта.

Готовність соціального педагога до діяльності досягається шляхом упровадження таких методик, як:

1. Методики для вивчення позиції соціального педагога і його діяльності, спрямованої на соціалізацію об'єкта.

2. Анкетні методики, призначені для роботи викладача ВНЗ у ході вивчення соціальної позиції студентів – майбутніх соціальних педагогів.

3. Комплект експертних методик для оцінки особистості студентів і компонентів та показників їхньої готовності до діяльності в плані соціалізації (лист оцінки соціально-педагогічних умінь, лист оцінки соціально-педагогічних знань педагога).

4. Методики для вивчення структури і факторів соціалізації (анкети, спрямовані на вивчення структури соціалізації студентів, їхньої життєвої позиції і взаємовідносин з соціумом, соціально-моральною позиції, ставлення до соціально-виховної діяльності, вивчення готовності студентів до соціально-рольової діяльності).

5. Рейтингові методики і методики самооцінки з метою комплексного оцінювання соціально-рольової підготовленості студентів (картки самооцінки рівня соціального розвитку студента).

Грунтовно розглянуті діагностичні методики дозволяють говорити про реальні можливості їх використання у вищій школі, а визначені основні умови їх продуктивного застосування та вимоги до отримання якісної і достовірної інформації підтверджують незаперечний факт їх доцільності у соціально-виховному процесі вищої школи.

Розроблений діагностичний комплекс методик має певні позитивні тенденції впливу на якість соціально-виховного процесу, на вибір оптимальних умов соціального становлення студентів, на формування соціально-позиційної поведінки майбутнього соціального педагога.

Успішна реалізація методик забезпечується із

урахуванням тенденцій подальшого розвитку й удосконалення соціальної педагогіки як науки в ХХІ столітті, таких як: інтеграційні, які полягають у збагаченні зв'язків соціальної педагогіки з іншими науками, особливо з філософією, психологією, соціологією, кібернетикою, фізикою, в доцільному обґрунтуванні й координації наукових знань у систему, а також у подальшому вдосконаленні методологічних засад соціально-педагогічної науки; гуманістичні, вимагають реалізації людиноцентристської позиції в розвитку сучасного світу, розуміння людини як найвищої цінності, реалізації права кожного стати і лишатися самим собою відповідно до природних здібностей; удосконалення наукового апарату з метою подальшого розвитку соціальної педагогіки як самостійної галузі педагогічного знання, розробки провідних концепцій, правил, гіпотез, ідей, вивчення наукових фактів, визначення соціально-педагогічних законів, осмислення нових соціально-педагогічних моделей і технологій діяльності соціального педагога; збагачення змісту соціально-педагогічної діяльності з урахуванням факторів впливу на особистість, які пов'язані з виявленням нових груп факторів впливу на формування особистості, а також сфер професійної діяльності соціального педагога, що вимагає вдосконалення методів вивчення особистості та методів виховного впливу на неї; удосконалення структури соціально-педагогічного знання – структура соціальної педагогіки в прогностичному варіанті має включати: історію соціальної педагогіки, зарубіжну соціально-педагогічну науку, соціальну педагогіку дошкільного віку, шкільного віку та соціальну педагогіку дорослих, технології соціальної роботи з різними категоріями людей, управління соціально-педагогічною діяльністю, філософські дисципліни, що сприяють формуванню соціокультурної компетентності та ін.

Перспективною визначаємо розробку проблеми діагностики стану соціально-виховної роботи й рівня соціального становища майбутніх соціальних педагогів передбачає продовження дослідження в напрямі вивчення їхньої моральної і громадянської, готовності до виконання різних соціальних ролей. Поглибленого вивчення потребує питання готовності викладача до роботи зі студентами, спрямованої на їх соціалізацію, з врахуванням багатоаспектних, політичних, економічних і культурних змін у сучасному суспільстві України.

1. Андрущенко В.П. *Філософія як теорія і методологія розвитку освіти* / В.П. Андрущенко // *Філософія освіти ХХІ століття: проблеми і*

ГЕНЕЗИС ТА СТАН ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

перспективи: методол. семінар, 22 листопада 2000 р.: зб. наук. праць. – К.: Знання, 2000. – Вип. 3. – С. 18.

2. Баб'як Ж.В. Організація соціально-виховного процесу у вищому навчальному закладі / Ж.В. Баб'як // Соціалізація особистості: Збірник наукових праць. – Том XVIII. – К.: Логос, 2002. – С. 123 – 134.

3. Бугаєва Л.П. Культура и образование. Проблемы взаимодействия: материалы круглого стола: Культура, культурология и образование / Л.П. Бугаева // Вопросы философии. – 1997. – № 2. – С. 3 – 56.

4. Клименюк Н.В. Зміна життєвих пріоритетів у майбутніх соціальних працівників у процесі формування гуманних якостей // Теорія і практика управління соціальними системами / Щоквартальний

науково-практичний журнал. – Х: НТУ “ХПІ”, 2006. – №1. – С. 110 – 118.

5. Клименюк Н.В. Гуманізм – як система загальнолюдських цінностей (історичний аспект) // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Педагогічні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2006. – Т.46. – Вип. 33. – С. 104 – 108.

6. Пищулин Н.П. Методы маркетинговой социопсиходиагностики в образовании / Н.П. Пищулин, С.Н. Пищулин // Школьные технологии. – 2001. – № 5. – С. 175 – 180.

7. Соціальна педагогіка: підручник. – 4-е вид. виправ. та доп. / за ред. проф. А.Й. Капської. – К.: “Центр учбової літератури”, 2009. – 488 с.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2010

УДК 37.08.4+37.046.16“731”(О45)

Альона Маримонська, здобувач Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ГЕНЕЗИС ТА СТАН ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті висвітлюються основні особливості генезису та стан дистанційного навчання в системі безперервної освіти в Україні. Показано взаємозалежність понять “дистанційна освіта” та “дистанційне навчання”.

Ключові слова: безперервна освіта, дистанційна освіта, дистанційне навчання.

В статье выясняются основные особенности генезиса и состояние дистанционного обучения в системе непрерывного образования в Украине. Показана взаимозависимость понятий “дистанционное образование” и “дистанционное обучение”.

Ключевые слова: непрерывное образование, дистанционное образование, дистанционное обучение.

In this article the main characteristics of the genesis and the condition of distance education in the system of continuous education in Ukraine. The interdependence of the concepts of “distance education”, “distance learning” and “continuous education” is shown.

Key words: continuous educations, distance education, distance learning.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток технологій спонукає до змін практично в усіх галузях суспільства. Серед них і освітня галузь, яка останнім часом проходить непростий період трансформацій. Суспільство очікує реалізації нової концепції безперервної освіти, яка домінує у всіх педагогічних системах світу, оскільки сьогодні людина повинна постійно змінювати напрями, профілі спеціалізації, шукати нові робочі місця, на яких вона змогла б реалізувати свій потенціал, досягти життєвого успіху. Рівень освіти суттєво впливає на якість людини, але базові дані, які отримує людина в вищому навчальному закладі, діють тільки впродовж 10 – 15 років. Динамізм розвитку сучасного суспільства потребує перекваліфікації людини 7 – 10 разів упродовж життя [5]. У зв'язку з тим, що постійно змінюються потреби внутрішнього і зовнішнього міжнародного ринку знань, у різних педагогічних системах України та світу створюються нові

підходи в розвитку підтримки безперервної освіти – це дистанційне навчання, яке має величезний потенціал відповісти на такий суспільний виклик, надавши зручні механізми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У світовому досвіді дистанційне навчання розглядається як найефективніший засіб забезпечення безперервної освіти, шлях до її демократизації, гуманізації та варіативності. Розвиток дистанційної освіти в Україні відбувається з урахуванням уже існуючих досягнень у цій галузі.

Значних зусиль до формування системи дистанційного навчання доклали вчені О. Кірсанов, Ч. Куписевич, І. Огородніков, І. Харламов, О. Пехота, Л. Романишина, П. Сікорський, Б. Шуневич, І. Лещенко та ін.

Вивченням концептуальних педагогічних положень про дистанційне навчання займалися О. Андреев, В. Кухаренко, В. Овсянніков, О. Соловйов та ін.